

जाहीरतींचि दर.

हालील पच्यावर चौकशी
करती.व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवान' पुणे र.

अर्थ

वर्गणींचि दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल हमील माफ)

किरकोड अंकास

पक आणा.

'अर्थ पत्र प्रधानः' इति कीटिल्या अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

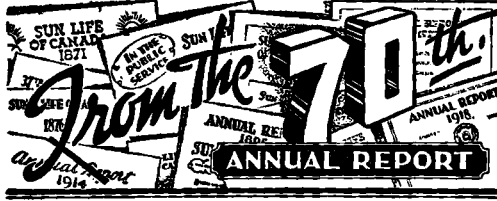
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख १०, सप्टेंबर १९४१

अंक ३७

१८७१

सालापासन आतांपर्यंत उपयुक्त सेवेच्या गेल्या सत्तर वर्षांच्या काळांत सान लाइफ अँक कॅनडाजें ३,८०,७६,९२,६६ रुपये देऊन विमेटारांची सेवा केली आहे.

१९४० मधील कामाच्या प्रत्येक दिवशी विमेटार व त्यांचे कुटुंबीय सांस ९,२०,००० रुपये अथवा सर्वद वर्षांत २५,८०,०९,५३९ रुपये मिळाले. ह्या रकमेपैकी ७३% पैसां अधिक रकम विमेटारांस त्यांचे इयार्तांतच देण्यांत आली व बाकीची रकम, विमेटारांचे मृत्युनंतर त्यांचेवर अवलंबून असलेल्यांस दिली गेली.

४६,४४,०७,६९५ रुपयांची विमापत्रें गेल्या वर्षी देण्यांत आली. म्हणजे विम्याच्या संरक्षणाची एकूण रकम वाढून ती ८,११,९७,५०,१२१ रुपये झाली. बाहू असलेल्या विमापत्रकांची संख्या (ग्रुप सर्टिफिकिटें धरून) धारा लासपिसा अधिक आहे कंपनीची एकूण जिव्ही २,६०,४९,१६,०७३ रुपयांची आहे. जिंदगीचा कंपनीच्या इतिहासातील ह्या सर्वांत मोठा आंकडा आहे.

पी. व्ही. लाड—युनिट ऑर्मनायझर फॉर डेऊन,
लक्ष्मीरोड पुणे, २.

(कॅनडासम्ये १८६५ साली स्थापन झालेली लिमिटेड कंपनी)

विविध माहिती

बँकांस घुटी

बुधवार ता. १० रोजी सौरदाद साल निमित्त बँका बंद रहातील.

पोलिस कायद्यांत दुरुस्ती

रस्त्यावरून जाणारे वाहन थांबविण्याचा कायदेशीर अधिकार पोलिसला नसल्या कारणाने पोलिसाने थांबण्याचा दिलेला इशारा न मानता अनेक मोटार ड्रायव्हर तसेच पुढे जातात. कोणत्याहि कायद्याचा भंग करण्यांत येत नाहीना, हे पहाण्याचे दृष्टीने पोलिसला कोणतेहि वाहन तात्पुरते थांबवितां यावे, ह्या दृष्टीने पोलिस कायद्यांत मुंबईच्या गव्हर्नराने दुरुस्ती केली आहे.

बल्गेरिया, रशिया व जर्मनी

बल्गेरिया व रशिया ह्यांचेमधील पूर्वाधार चालत आलेले मैत्रीचे संबंध लक्षांत घेतां बल्गेरिया रशियाविरुद्ध युद्ध पुकारू शकत नाही, असे बल्गेरियाने जर्मनीला कळविले आहे.

“तें आमचें काम नाही”

“आम्ही जिंकलेल्या देशातील लोकांस सार्क चालण्याचें काम आमचें नाही. जिंकणाऱ्या देशानें अंकित देशांत शांतता राखली म्हणजे झालें व त्यासाठी ठेवलेल्या लष्कराच्या जेवणा-साण्याची तरतूद अंकित राष्ट्रांनेच केली पाहिजे, असा आंतरराष्ट्रीय कायदा आहे, व त्याप्रमाणेच जर्मनी वागत आहे.” जर्मनीच्या घोरणाचें समर्थन बरीलप्रमाणे नास्ती पुढारी करित आहेत.

जपानमधील हिंदी नागरिक

जपानमधील ब्रिटिश व हिंदी नागरिकांस स्वदेशी परत आणण्याची व ब्रिटिश साम्राज्यातील जपानी नागरिकांस जपानांत पोचविण्याची व्यवस्था दोन्ही सरकारांच्या सहकार्याने करण्यांत आली आहे. आपल्या नागरिकांस आणण्यासाठी एक ब्रिटिश आगबोट याकोहामा येथें लंबकरंच जाणार आहे.

टेलिफोनच्या द्वारे गायनाचें शिक्षण

घरबसल्या गायनाचें शिक्षण मिळवू इच्छिणाऱ्यांस तें टेलिफोनच्या द्वारे देण्याची सोय न्यूयॉर्कमध्ये करण्यांत आली आहे.

विल्लिमधील टांचे

दिल्ली म्युनिसिपॅलिटीने आपल्या हद्दीतील टांचे सुधारण्याचें व त्यांची संख्या वाढविण्याचें ठरविले आहे. पेट्रोलबरील नियंत्रणा-मुळे वहातुकीच्या इतर साधनांत सुधारणा घडवून आणणें आवश्यक झाले आहे.

बहातुकीचे दर कमी करा

जपानकडे जाणाऱ्या कपाशीची निर्गत थांबल्यामुळे १५ लक्षां गाठी कपास तिकडे जाऊ शकणार नाही. तेव्हां, सरकारने रेल्वे बहातुकीचे दर उतरावले; निदान आसुड निदाण वगळ्याच्या वहातुकीस तरी सबलत घावी आणि अमेरिका, ऑस्ट्रेलिया, इत्यादि देशांकडे माल पाठविण्यासाठी आगबोटोंत जागा उपलब्ध करावी, अशी विनंति कराची येथील कपाशीच्या व्यापार्यांना सर रामस्वामी मुंदलियार, हिंदुस्थान सरकारचे व्यापार्यांनि, घांस केली आहे.

जर्मनांस आसरा देऊं नका

इराणमधील जर्मनांना आपल्या तेहरान येथील वकिलातीत आसरा न देण्याविषयी तुर्की परराष्ट्रीय सात्वाने इराणमधील वकिलास कळविले आहे.

युद्धाचा दोन वर्षांचा आढावा

गेल्या दोन वर्षांच्या अवघांत युद्धाच्या संबंधांत हिंदुस्थाना-मध्ये सामुग्री व सैनिक ह्यांचे बाबतीत झालेल्या घडामोडींची माहिती प्रसिद्ध झाली आहे. १९३९ च्या सप्टेंबर महिन्यांत म्हणजे युद्धास प्रारंभ झाला तेव्हां हिंदुस्थानांत अधिकारी व शिपाई मिळून एकूण फौजेची गणती २,३७,००० एवढी होती. आज ह्या आकडा ७,००,००० पर्यंत चढला आहे. ह्यांपैकी गेल्या बारा महिन्यांत ४,९०,००० इतका वाढावा झाला. दर महिन्यास सरासरीने ४०,००० सैनिकांची भरती फौजेमध्ये होत आहे. सुमारे १,८०,००० हिंदी सैनिक ह्या देशाबाहेर युद्ध कामाकरिता गेले आहेत आणि त्यांची संख्या सारखी वाढत आहे. गेल्या दोन वर्षांत ३४,००० लढाऊ बाहनांची भर पडली आहे. लष्करी कामकऱ्यांची संख्या २९,००० पर्यंत आली आहे. लष्कराच्या उपयोगासाठी निरनिराळ्या जातीचे ४१,००० जिनस हिंदुस्थानांत तयार होत आहेत.

जर्मन विमानांची हानी

रशियन मोहिमेंत दोन महिन्यांच्या अवघांत जर्मनीची ४,००० विमाने नाश पावलीं. गेल्या वर्षी जर्मन विमानांची इंग्लंडमध्ये जोराची चढाई झाली तेव्हां चार महिन्यांत २,०३८ क्षत्रु-विमाने नष्ट झालीं होती. युद्धाच्या पहिल्या दोन वर्षांत, रशिया व पोलंड मधील लढाया बाजूस ठेवल्या असतां सर्व रणांगणांवर मिळून एकंदर ८,०२० जर्मन विमानांची हानी झाली. ह्याच्या उलट बरील काळांत इंग्लंडच्या २,०८९ विमानांचा नाश झाला.

श्रीगणेश मोफत वाचनालय, पुणे

बरील संस्थेची ग्रन्थालय शाखा नवीन पुलाजवळ १ सप्टेंबर-पासून सुरू झाली. वाचकांना ग्रन्थालयाचा उपयोग मोफत करता येतो. वेळ रोज सायंकाळी पांच ते साडेसात अशी आहे.

अभेद्य इस्पितळ

बाँब, विषारी वायू, इत्यादींपासून सुरक्षित राहिल, असे जिब्राल्डर येथे एक अभेद्य इस्पितळ बांधण्यांत येत आहे, त्यांत ८०० रुग्णांची सोय होईल.

रॉकेलमिश्रित पेट्रोल

पेट्रोलमध्ये रॉकेल मिसळून तें वापरणाऱ्या मोटार बसवाल्यांची संख्या वाढत आहे. ही प्रवृत्ति थांबली नाही, तर रॉकेलबरील द्यूटी वाढवून ती पेट्रोलबरील द्यूटी इतकी करावी लागेल, असे सरकारने जाहीर केले आहे. रॉकेल मिश्रित पेट्रोल वापरल्यामुळे मोटार इंजन सराब झाले, तर त्याचे जागी नवीन इंजन मिळण्याची अशक्यता लोकांचे नजरेस आणण्यांत आली आहे.

कोचीन संस्थानचे नवे दिवाण

सर आर. के. थण्मुसथ चेटी ह्यांचे जागी मि. दिक्सन, आय. सी. एस. ह्यांची कोचीनचे दिवाण म्हणून नेमणूक झाली आहे.

सेल्स टॅक्स बेकायदा ?

मद्रास सरकारने बसविलेला सेल्स टॅक्स जर त्या प्रांतांत तयार होणाऱ्या मालाचे पहिल्या विक्रीवर लादण्यांत आला, तर तो बेकायदा होईल, कारण असा कर घेणे प्रांतिक विधिमंडळाचे कक्षेत येत नाही, असा निवादा मद्रास हायकोर्टानें केला आहे. ह्या निवाद्यावर फैजल कोर्टाकडे अपील केले जाईल.

सूर्यग्रहण

ता. २१ सप्टेंबर रोजी होणारे सूर्यग्रहण पहाण्यासाठी रशियन तज्ज्ञांचे एक मंडळ कान्बे येथें जाणार आहे.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ... ४३४	४३४	कोमिडालांचे काल-मिडिया	४३४
२ युद्धोत्तर आर्थिक परिस्थिति आणि अर्थशास्त्रज्ञांचा सल्ला ... ४३५	४३५	पुढसंच व स्वाभिव्यक्त	
३ व्यापारास अर्थशास्त्राची नेटक ... ४३६	४३६	६ सरकारी संस्थाने	
४ युद्धोत्तर काल्यद ... ४३६	४३६	अहवाल ... ४३६	
५ स्फुट विचार ... ४३७	४३७	७ सरकारी संघटन आणि	
राष्ट्रीयतात्मक रणनीति—		सरकारी दिन ... ४४०	
हिंदुस्थान, महदेश व		८ जागतिक व्यापार ... ४४०	
सिलोन—उद्योगधंद्यांचे		९ कामगारविषयक कायदे ... ४४०	
माहितीक संघटन—जिल्हा		१० सन लाइव्ह ऑफ कॅनडा ... ४४१	
		११ निवडक बाजारभाव ... ४४२	

अर्थ

बुधवार, ता. १० सप्टेंबर, १९४१

युद्धोत्तर आर्थिक परिस्थिति आणि हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांचा सल्ला

सध्याच्या युद्धाच्या परिस्थितीत संबंद जगातील आर्थिक घटना विस्कटून गेली आहे. आंतरराष्ट्रीय व्यापार, राष्ट्रीय उद्योगधंदे, सरकारी कर्जे, नाणेबाजार ह्या सर्वांवर युद्धाचे विळक्षण परिणाम होत आहेत. विस्कटलेली ही राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय आर्थिक घडी पुन्हा नीट बसवावी लागेल. युद्धसमाप्तीनंतर हें कार्य करावें लागणार असलें तरी त्यासंबंधी विचार एव्हांपासून करीत राहणें अपत्याचें आहे. आंतरराष्ट्रीय संबंधांचें स्वरूप कुठें असावें ह्याविषयी प्रेसिडेंट रूझवेल्ट व मि. चर्चिल ह्यांनी संयुक्त घोषणा नुकतीच केेली, ह्यावरून युद्धोत्तर परिस्थितीच्या बाबतीत मूळमूळ तत्त्वांचें विवेचन युद्ध चारू असतांनाच होण्याची आवश्यकता स्पष्ट होत आहे. इतर देशांप्रमाणें हिंदुस्थानांतहि युद्धाच्या निकडीच्या गरजांस अनुलक्षून राष्ट्राच्या आर्थिक जीवनाच्या घटनेत महत्त्वाचे फेरफार करावे लागत आहेत. नवीन धंदे व कारखाने अस्तित्वांत येत आहेत, अंतर्गत व परराष्ट्रीय देवघेवीस नवें वळण लागत आहे, सरकारी कर्ज वाढत आहे व चलनाचा विस्तार चालू आहे. ह्या सर्वे घडामोडी युद्धपरिस्थितीत अपरिहार्य आहेत. युद्धोत्तर काळांत त्यांचा योग्य मेळ घालणें आणि हिंदी आर्थिक घटना जागतिक आर्थिक संघटनेच्या चौकटीत नीट रीतीन बसवणें ह्या अवघड कामाची पूर्वतयारी एव्हांपासून झाली पाहिजे. पुढें येणाऱ्या अडचणींची व्यावहारिक छाननी करीत राहून त्या दूर करण्याच्या तजवीजीची योजना दोळ्यांपुढें ठेवणें अपत्याचें आहे. युद्धोत्तर काळांत सध्याचे कित्येक धंदे व कारखाने निकामी होतील, व्यापाराची दिशा बदललेली दिसेल, व अनेक औद्योगिक क्षेत्रांत बेकारी माजेल, ह्या प्रकारच्या घडामोडींस तोंड देण्याची सरकारची तयारी हवी. ह्यासाठी हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांचा सल्ला घेतला जावा अशी हिंदुस्थान सरकारास सूचना करण्यांत आली होती आणि ती स्वीकारण्यांत आली असल्याचें आतां प्रसिद्ध झालें

आहे. हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांची समिति सरकारने नेमली असून तिची पहिली सभा पुढच्या महिन्यांत होण्याचें ठरलें आहे. ह्या कमिटीत हिंदी विश्वविद्यालयांतून अर्थशास्त्राच्या प्राध्यापकांची नेमणूक करण्यांत आली आहे. पंजाब, अलाहाबाद, कलकत्ता, ढाका, मुंबई, मद्रास, अन्नमलयनगर, पाटणा, छत्तनो व बंबेदूर ह्या विश्वविद्यालयांचे अर्थशास्त्र प्रतिनिधी ह्या समितीमध्ये आहेत. सर्व महत्त्वाच्या आर्थिक प्रश्नांवर चर्चा करण्याची त्यांस संधि देण्यांत येईल आणि त्यांच्या सल्ल्याचा पूर्ण उपयोग सरकार करून घेईल अशी आम्हांस आशा आहे. हिंदुस्थानच्या आर्थिक हिताविषयीचे प्रश्न सोडवण्याचे कामी नाणावलेल्या व अनुभवी हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांचे सहाय्य घेण्याच्या कल्पनेस हिंदुस्थान सरकारने मूर्तस्वरूप दिलें आहे हें प्रगतीत अभिनंदनीय लक्षण आहे. ह्या बाबतीत परस्पर-विश्वासाचें बाताबण निर्माण झालें आहे आणि कार्यकारी सरकार व स्वतंत्र विचाराचे हिंदी अर्थपंडित ह्यांचे सहकार्य होत आहे. ही घटना आशाजनक आहे ह्यांत शंका नाही.

आजच्या अंकांत दुसरीकडे सिटिनेंम कॅंजिजांत प्रो. काळे ह्यांनी गेल्या आठवड्यांत दिलेल्या व्याख्यानाचा सारांस प्रसिद्ध करण्यांत आला आहे. त्या व्याख्यानांत व्यक्त करण्यांत आलेले विचार आणि हिंदुस्थान सरकारने नेमलेली हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांची सल्लागार समिति ह्यांचा अनपेक्षित व अनिच्छित संबंध हा एक प्रकारचा योगायोगच समजला पाहिजे. अर्थशास्त्र हें केवळ तात्त्विक शास्त्र नसून सर्वसाधारण सिद्धांतांच्या बरोबरीने त्यास व्यवहाराची महत्त्वाची बाजू आहे आणि हिंदी आर्थिक परिस्थिती व गरजा ह्यांचा स्वतंत्र रीतीने पण आर्थिक तत्त्वांच्या दृष्टीने व्यापक राष्ट्रीय दृष्टीने विचार झाला पाहिजे हें प्रो. काळे ह्यांच्या व्याख्यानाचें सार होतें. ही त्यांच्या व्याख्यानांतली मुख्य भूमिका हिंदुस्थान सरकारने स्वीकारून नुसत्या अर्थशास्त्राच्या नव्हे तर भारतीय अर्थशास्त्राच्या व्यावहारिक महत्त्वास मान्यता दिली आहे. हिंदुस्थानच्या राष्ट्रीय प्रगतीच्या मार्गतीत हें एक पाउलच आहे असे आम्ही वर म्हटलें आहे त्याचें स्वरूपय प्रो. काळे ह्यांच्या व्याख्यानाचा संबंध हिंदी अर्थशास्त्र समितीशी जोडला असतां सहज पटण्यासारखें आहे. सरकारने निवडलेले अर्थपंडित विद्वान, कर्तव्यनिष्ठ, स्वतंत्र बुचीचे व अनुभवी आहेत. सरकारास म्हणजे हिंदी राष्ट्रास जे अवघड पण जिवाढ्याचे आर्थिक प्रश्न सोडवावयाचे आहेत, त्या सर्वांचे बाबतीत त्यांचा अभिप्राय व सूचना सरकारने घेणें आवश्यक आहे. समितीचा आकार जरा मोठा आहे ही तिच्या मार्गतीतली एक अडचण आहे. तसेंच, अनेक शास्त्रज्ञ एकत्र जमले असतां मतभेदांची गर्दी उद्दून कोणत्याहि महत्त्वाच्या प्रश्नावर निश्चित एकमत होण्यास कठिण जातें ह्या गोष्टी सत्या आहेत. हिंदुस्थानचे आर्थिक सल्लागार, डॉ. मेगरी ह्यांचे नांव जाहीर झालेल्या समितीत दिसत नाही तयापि ते ह्या समितीचे अध्यक्ष राहतील असें समजतें. हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांच्या समितीचें कार्य मठीव होऊन हिंदी राष्ट्राच्या आर्थिक प्रगतीस तिचें व्यावहारिक सहाय्य होईल तरच तिच्या नेमणुकीचा सारा उपयोग आहे. अनेक तज्ज्ञांच्या चर्चासमूह तावून सुटायून निघालेल्या सूचना माझतेच्या दृष्टीने अधिक महत्त्वाच्या होतील ह्यांत शंका नाही.

व्यापारास अर्थशास्त्राची बैठक

प्रो. काळे ह्यांचे सिडेनहॅम कॉलेजांत व्याख्यान

सिडेनहॅम कॉलेजच्या विद्यार्थी मंडळ व व्यापार-अर्थशास्त्र मंडळ ह्या संस्थांच्या विद्यमान प्रो. काळे ह्यांनी गेल्या बुधवारी वरील मध्यकाळात नमूद केलेल्या विषयावर व्याख्यान दिले. व्यापारी शिक्षणाच्या बरोबर अर्थशास्त्राचेहि शिक्षण निराळें देण्याची व्यवस्था सिडेनहॅम कॉलेजांत आहे तिचा उद्देश विद्यार्थ्यांच्या लक्षांत आणून देणे आणि अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचें महत्त्व व्यापारांत शिरणान्या व असणान्या लोकांस किती आहे ह्याचें विवेचन करणे हा त्यांच्या भाषणाचा मुख्य विषय होता. ते आपल्या व्याख्यानांत म्हणाले:—कमी प्रमाणांत प्राप्ती मिळवणे किंवा आपला इतर उद्देश साध्य करून घेणे हा मनुष्याचा स्वभावधर्मच आहे. अल्प प्रमाणांत उद्दिष्ट साध्य व्हावे ह्यासाठी उद्योगधंद्यांत येणे, अवजारे ह्यासारखी साधने अधिकाधिक कार्यक्षम रीतीनें उपयोगांत आणण्यांत आली आहेत. बँकिंग, आयात-निर्गत, व्यापार, रोसे बाजारांतले व्यवहार, ह्या प्रत्येकांतलें विशिष्ट तंत्र आहे आणि तें उपयोगांत आणण्याची पात्रता ह्या कॉलेजांत विद्यार्थ्यांनी प्राप्त करून घ्यावयाची आहे. प्रत्येक धंद्यांत प्रत्यक्ष अनुभवच महत्त्व मोठे असलें तरी व्यावहारिक शिक्षणाचें महत्त्व त्यामुळे कमी होतें असें नाही. व्यापारी पदव्यांस शुद्ध ठेसण्याची प्रवृत्ति कित्येक धंदेवाल्यांत दिसून येते पण ती वास्तविक रीतीनें असमर्थनीय आहे. धंद्यांतलें विशिष्टीकरण दिवसातुदिवस वाढत आहे आणि त्यांतल्या कार्यपद्धतीची पूर्ण माहिती विद्यार्थ्यांनी करून घेतली पाहिजे. तथापि व्यावहारिक तंत्राची म्हणजे व्यापाराच्या धंदेवाइक पद्धतीची अर्थशास्त्रीय पार्श्वभूमी अभ्यासणें जगत्याचें आहे.

अर्थशास्त्राची भूमिका धंद्यांच्या तंत्रापेक्षा अधिक व्यापक आहे. अर्थशास्त्र हें सामाजिक शास्त्र आहे. एखाद्या व्यक्तीने किंवा गटानें आपल्या धंद्यांत तांत्रिक सुधारणांच्या योगानें पुष्कळ फायदा कमवता म्हणजे त्याचा उद्योग समाजाच्या किंवा राष्ट्राच्या दृष्टीनें हितावह ठरेलच असें नाही. अर्थशास्त्रास स्वतःचें असें ध्येय नाही, पण कोणतेंहि उद्दिष्ट साध्य होण्यासाठी उपयोगलेली साधनें सबंद समाजाच्या हिताच्या दृष्टीनें योग्य आहेत कीं नाही ह्याविषयी निर्णय देणे हें त्या शास्त्राचें काम आहे. अर्थशास्त्राच्या कक्षेत हें कार्य येत नाही असें प्रतिपादपारांचें मत अग्राह्य आहे. राज्यकर्त्यांस व्यापारी व औद्योगिक घोरणाबाबत योग्य शास्त्रीय सहाय देतां आला पाहिजे. सध्यासारख्या निश्चित केले गेले पाहिजे. अनधिक हितसंबंधाचे कितीतरी अवघड व गुंतागुंतीचे प्रश्न सोडवावे लागत आहेत आणि व्यक्ति व गट ह्यांचा स्वार्थ वाजूस ठेवून त्यांचा निकाल लावण्याचे कामी अर्थशास्त्राचें सहाय अमोघिक झाल्यावांचून रहावयाचें नाही.

हिंदुस्थानांत व्यक्तिस्वार्थ व अनियंत्रित स्पर्धा ह्यांवर आर्थिक संघटन आणारून चालावयाचें नाही. येथील विशिष्ट परिस्थिति व गरजा ह्यांस अनुसरून आर्थिक घोरण निश्चित केले गेले पाहिजे. भारतीय अर्थशास्त्राचें हेंच कार्य आहे. शेतकरी वर्गाचें ऋणविमोचन, सातकारी धंद्याचें नियंत्रण, औद्योगिक संरक्षण इत्यादि संबंधांत अलीकडे कापडे झाले आहेत, त्यांचें रहस्य धंद्यांच्या अर्थशास्त्रीय पार्श्वभूमीवरूनच ध्यानांत घेणार आहे. युद्धसमाप्तीनंतर जगाची

नवी धडी बसवण्याविषयी चर्चा चालू आहे. तिच्यामध्ये राष्ट्रांच्या आर्थिक स्वातंत्र्यास महत्त्वाचें स्थान देण्यांत येत आहे, त्याचें स्वारस्य येथें लक्षांत घेणे आवश्यक आहे. अर्थशास्त्रविषयक ग्रंथांमध्ये आर्थिक विकासाचा इतिहास, आर्थिक सिद्धांत व आर्थिक व्यावहारिक घोरण असे त्रिविध विवेचन करण्यांत येतें ह्याचा उद्देश आतांपर्यंतच्या विवेचनानें स्पष्ट होण्यासारखा आहे. सिडेनहॅम कॉलेजासारख्या व्यापारी शिक्षण संस्थांतील विद्यार्थ्यांनी अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचें आणि त्याच्या सिद्धांतांच्या व्यावहारिक उपयोगाचें महत्त्व मोठे आहे ह्या दृष्टीनें त्या शास्त्राचें अध्ययन करावें अशी माहीती सूचना आहे.

मुदतीच्या कायद्यासंबंधी मद्रास हायकोर्टाचा निर्णय

सुवरकंठी अच्युतन नायर ... अर्जदार
वि०

यत्नियतुघील अच्युतन नायर ... हरकतदार
हकीकत:—दाव्यातील प्रेमिसरी नोटीवर मलायलम कालगण-
नेप्रमाणें असणारी तारीख १५ नोव्हेंबर १९३४ या तारखेची
जुळणारी असून इंग्रजी तारीख पण लिहिलेली होती पण ती मात्र
१६ नोव्हेंबर १९३४ ही होती. सदर नोटीवरून दावा तारीख
१६ नोव्हेंबर १९३७ रोजी आणण्यांत आला. हा दावा मुदतींत
नाही, म्हणून सालच्या कोर्टानें रद्द केला. या निकालावर प्रस्तुतचा
तपासणी अर्ज केला आहे.

सुद्धा:—दावा मुदतींत आहे काय व मुदत कोणत्या तारखे-
पासून मोजावयाची ?

विवेचन:—अर्जदारातर्फे असा युक्तिवाद करण्यांत आला
कीं, मुदतीचा कायदा क. २५ प्रमाणें मुदत मोजावयाची ती
इंग्रजी पद्धतीनें मोजावयाची असा दंडक घातला आहे, तेव्हां
प्रस्तुत दावा मुदतींत आहे हें म्हणणें चूक आहे कारण सदर
कलमांतील योजना एवढेच सांगतें कीं, मुदत मोजतानाच फक्त
इंग्रजी पद्धत घ्यावयाची आहे. त्याचा अर्थ असा नाही कीं,
देशी मिति व इंग्रजी तारीख अशा दोन्ही घातल्या असताना इंग्रजी
तारीखच मुदत मोजतानाच लक्षांत घ्यावयाची. वस्तुस्थिति काय
होती हेच या ठिकाणीं पहावयास हवें. पुराव्याचा कायदा, क. ९६
यामध्ये असे सांगितले आहे कीं, सरी मिति अगर तारीख कोणती
होती हें वस्तुस्थिति व संभाव्यता यावरून पहावयास पाहिजे.
सालच्या कोर्टानें पुढें आपलेला पुरावा पूर्णपणे पारसून बरोबर मिति
देशी मलायलम पद्धतीची होती असें घालें आहे.

निर्णय:—त्या निर्णयास चूक. म्हणणें तपासणीच्या अर्जाचे
कामी बरोबर व इष्ट नाही. दावा मुदतींत नाही हा निकाल बरोबर
आहे. अर्ज नामंजूर.

सारांश:—प्रेमिसरी नोटीवर एक देशी व दुसरी इंग्रजी अशा
दोन वेगळ्या तारखा असल्यास पुरावा पाहूनच सरी तारीख
मोजावयाची असते. ('न्यायबोध'वरून)

ग्रामसुधारणेसाठी बक्षिसें
ग्रामसुधारणेंत प्रगति दाखविणाऱ्या मुंबई प्रांतातील वृह
गांवांना प्रत्येकी १०० रुपयांची बक्षिसें मिळाली आहेत. त्यांत
जानुगढवाडी (सातारा), दिवस (अहमदनगर), सुरवे (अणो),
पाटण (पुणे) ह्या गांवांची नावे जाळतात.

स्फुट विचार

रशियातील रणांगणे

लेनिनग्राड, स्मॉलेन्स्क व ओडेसा ह्या तीन रणांगणांवर रशिया-मध्यें निकराच्या लढाया चालल्या आहेत. हजार-पंचाशे मैल लांबीच्या पट्ट्यावर एकाच वेळीं लढाई चालू ठेवण्याचा जर्मन सत्ताधारांच्या उद्देश रशियाच्या फौजांचें चळ कोठेहि एकवटू शकण्याचें नाही हा होता. त्यांच्या मूळ कल्पनेप्रमाणें उचरस लेनिनग्राड व दक्षिणेस ओडेसा हीं शहरें दोन महिन्यांच्या आंत पडतील आणि त्याचबरोबर स्मॉलेन्स्कच्या बाजूनें मध्य रणांगणावरून मॉस्को शहरावर हल्ला चढवतां येईल. पण तिन्ही युद्ध क्षेत्रांत रशियन सेनानांनीं विद्वक्षण चिकाटी व कौशल्य दाखवून शत्रूची बरील योजना निष्फळ केली आहे. रशियन प्रतिकार सर्वत्र इतक्या निकराचा झाला आहे कीं हिटलरला नष्ट होणाऱ्या आपल्या पलट्यांच्या जागीं नवीन पलट्यां सारख्या पाठवाण्या ठागट आहेत. किनरुंदेचा प्रदेश रशियानें मागे काबीज केला होता तो पुन्हां हस्तगत झाला असल्यानें त्या राष्ट्रस युद्ध चालू ठेवण्याचें कारण राहिलेले नाही, पण जर्मनीनें त्यास लढत रहाण्याविषयीं टोचणी लावली आहे. दक्षिणेकडे रुमानियन सैन्याची मथंकर हानि झाली असून इटालियन फौजा आपल्या क्रमकेस पाठवण्याचा तमादा हिटलर मुसोलिनीस करीत आहे. लेनिनग्राड चौहोकडून रशियाची शिकस्त आतां त्यांनीं चालवली आहे, पण ह्या प्रसिद्ध शहराचें रक्षण निकरानें करण्याचा निश्चय रशियन सत्ताधारांनीं केला आहे. त्यांनीं जर्मन विमाने व फौजा ह्यांचा मोठ्या प्रमाणांत नाश चालवला असून त्यांचे हनुवर उलट हल्लेहि होत आहेत. ह्यावरून रशियन मोहिमेच्या जर्मनीच्या योजना कशा फसत जात आहेत हें दिसून येतें.

हिंदुस्थान, ब्रह्मदेश व सिलोन

हिंदुस्थान व ब्रह्मदेश ह्यांचेमध्यें सर गिरिजाशंकर बाजपेयी ह्यांच्या प्रयत्नानें उरलेल्या व्यवस्थेबाबत ह्या देशांत सर्व जबाबदार संस्थांनीं व पुढाऱ्यांनीं असमाधान व्यक्त केले आहे. ब्रह्मदेशांत कायमची वसती करून राहिलेले व त्या देशांत कामानिमित्त जाणारे हिंदी लोक ह्यांस कशा रीतीन वागवण्यांत याचें ह्या विध्यांची तरतूद त्या योजनेंत आहे. हिंदी लोकांच्या ब्रह्मदेशांत जाण्यावर व तेथें राहून उद्योग करण्यावर निष्कारण कडक निर्बंध घालण्यांत आले आहेत ते असमर्थनीय आहेत आणि ह्या दोन देशांच्या पूर्वापार चालत आलेल्या परस्परसंबंधांच्या दृष्टीनें अन्यायाचे आहेत असे हिंदी पुढाऱ्यांचें म्हणणें आहे. हिंदुस्थान सरकारानें ह्या प्रतिकूल टीकेचा विचार करून ब्रह्मदेशासंबंधानें अंमलांत यावयाच्या व्यवस्थेंत इष्ट असे फेरफार घडवून आणले पाहिजेत. सिलोनसंबंधानें श्वायव्याच्या व्यवस्थेच्या बाबतींत वाटाघाट करण्यासाठी सर गिरिजाशंकर बाजपेयी ह्यांच्या नेतृत्वासाठी एक शिष्टमंडळ सिलोनमध्ये गेले आहे. त्या देशांत हिंदी लोकांस जाण्याचे व रहाण्याचे कोणत्या प्रकारचे हक्क असावे हा चर्चेचा मुख्य विषय आहे. दोन्ही पक्षांनीं मित्रत्वाच्या भूमिकेवर व सम-जुतदारपणानें वादविषयक प्रश्न सोडवण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. असें होईल तर प्रस्तुत वाटाघाटीचा समाधानकारक निकाल लागेल असें उघड आहे. ब्रह्मदेशाच्या संबंधांतल्या कराराचें काय झाले हें घ्यानांत ठेवून सिलोनच्या बाबतींत दोन बाजूचे प्रतिनिधी योग्य

व्यवस्था घडवून आणतील अशी आशा आहे. ब्रह्मदेश व सिलोन ह्या दोन देशांत उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांची वृद्धि करण्यास हिंदी लोकांनीं किती सहाय्य केले आहे हें येथें विसरून चालणार नाही. तसेंच, हिंदुस्थानच्या लगत असलेल्या ह्या दोन देशांचे संबध ह्या देशाशीं स्नेहाचे असले पाहिजेत ही साधी गोष्ट सर्वांनीं घ्यानांत बाळगली पाहिजे.

उद्योगधंद्यांचे प्रादेशिक संघटन

माचें, १९४१ मध्यें मुंबई येथें सर एम. विश्वेश्वर अय्या ह्यांचे अध्यक्षतेसाठीं असिल भारतीय कारखानदार परिषद भरली होती. त्यावेळीं परिषदेच्या कार्याला कायम स्वरूप देण्यासाठी एक मध्यवर्ती समिति स्थापन करावी व तिच्या मार्फत परिषदेनें आसलेला औद्योगिक संघटनेचा कार्यक्रम अमलांत आणवा असें ठरले होते. त्याप्रमाणें मध्यवर्ती समिति स्थापन झाली आहे, तिचे सर एम. विश्वेश्वर अय्या हे अध्यक्ष, श्री. अमृतलाल ओझा व श्री. साकडचंद शहा हे उपाध्यक्ष आणि श्री. जी. एस. बानर्जी, श्री. मुरारजी जे. वेंय व डॉ. जरीवाला हे चिटणीस आहेत. मुंबई येथें समितीची मुख्य कचेरी असून, प्रादेशिक बोर्दे, कॉन्सल्ट व कमिटीच्या स्थापन करण्यांत येत आहेत व त्यांचे मार्फत परिषदेचें काम चालू ठेवण्यांत येणार आहे. महाराष्ट्रासाठी प्रादेशिक समिति स्थापन करण्यापूर्वी पुढील कामाची रुपरेषा समजावून देण्याची मध्यवर्ती समितीचे अध्यक्ष व उपाध्यक्ष हे गेल्या रविवारी पुणें येथें आले होते. त्यांचेबरोबर महाराष्ट्र कारखानदार संघ, मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीज, पुणें कारखानदार संघ, प्रेस ओनर्स असोसिएशन व लोकमान्य स्वदेशी समिति ह्यांच्या कार्यकारी मंडळांनीं विचार-विनिमय केला. पाहुण्यांनीं प्रादेशिक समितीचें कार्य समजावून सांगितले. प्रत्येक विभागातील वजनदार पुढाऱ्यांनीं औद्योगिक-णासाठी स्थापन करावयाच्या समितीचें काम आपल्या शिरावर घेतले पाहिजे; प्रत्येक जिल्ह्यानें आपल्या आकाराच्या व माहुराच्या प्रमाणांत पांच ते पन्नास लाख रुपये उभे करावे अथवा निदान लायक धंद्यास पैसे देण्याची बँकांकडून तरी व्यवस्था करावी; प्रत्येक विभागातील उद्योगधंद्यांची सध्याची परिस्थिती-समजून येण्यासाठी तपशीलवार आंकडे गोळा करावे व हें काम प्रथम हातीं घेण्यांत याचें, अशी सर एम. विश्वेश्वर अय्या ह्यांची योजना आहे.

जिल्हा कॉन्सलटांचें काम

प्रत्येक जिल्हातून निदान बारा तरी लायक व वजनदार कार्यकर्ते ह्या कामासाठी पुढें आले पाहिजेत व त्यांतील एकादा गळाळ, तर त्याची जागा घेण्यासाठी. आणशी लोकांची यादी तयार पाहिजे, असें त्यांचें म्हणणें आहे. नवीन उद्योगधंद्यांची स्थापना करणें, जुने धंदे वाढविणें, औद्योगिक पहाणी करणें, उत्पादनविषयक आंकडे जमा करणें, कंपन्या, भागिदाऱ्या, इत्यादींची संस्था वाढविणें, यंत्रसामुग्रीच्या उपयोगास उत्तेजन देणें, नवीन योजनांची यादी करणें, विनावेतन काम करण्यास तयार असलेल्यांची यादी ठेवणें, ऑफिस सबांच्या तरतुदीसाठी रिझर्व्ह फंड निर्माण करून तो वाढविणें, भांडवल कोटें व किती गुंतले आहे हें पहाणें, शिस्त, संघटन व काटकसर ह्यांच्या वाढीसाठी प्रयत्न करणें, प्रदर्शन, यात्रा इत्यादि भरवून औद्योगिक

प्रगतीस हातभार लावणे, इत्यादि कार्मै जिल्हा समित्यांनी प्रादेशिक समितीच्या नेतृत्वाखाली करावयाची आहेत. प्रत्येक प्रदेशानें आपली उन्नति स्वतःच करून घ्यावयाची आहे व भोंवतळ चैत्र स्वतःच उभे करावयाचें आहे. मध्यवर्ती समितीकडून सहाय्यसहल मिळू शकते. अखिल भारतीय औद्योगिक संघटनाची रूपरेषा वरील प्रमाणें आहे. सर एम. विश्वेश्वर अय्या ह्यांनी वरील माहिती पुणें येथील कार्यकर्त्यांस सांगितली. निश्चितपणें ह्या कार्यास वाहून घेणाऱ्या बारा लोकांच्या नांवांची मागणी त्यांनी केली, तीं मागाहून त्यांस कळविण्यांत येतील, असे सांगण्यांत आले. महाराष्ट्रांत पेशाचे अभावीं स्वायंत्याग-पूर्वकच क करावें लागेल व त्यास थोडा वेळहि लागेल; तथापि महाराष्ट्राकरिता स्वतंत्र प्रादेशिक संघटना करण्याचा प्रयत्न करण्याचें आश्वासन पाहण्यास देण्यांत आले.

ब्रिटिश युद्धसर्वे व स्वायंत्याग

जर्मनीच्या चढाईस पूर्वकडील रणामांत रशियानें घोरानें तोंड दिलें आहे, त्याचा उपयोग पश्चिम रणक्षेत्रांत इंग्लंडला चांगला ह्याला आहे ह्यांत शंका नाही. जर्मनीचें लढाऊ सामर्थ्य पूर्वकडे सर्ची पडत असतां ब्रिटिश वैमानिक दलांन जर्मनीमध्ये लष्करी उपयोगाच्या कारणांच्याचा विध्वंस करून टाकण्याचा सपाटा लावला आहे आणि ह्या रीतीनें एका दृष्टीनें पहातां त्यानें हिटलरला दोन आघाटांचावर एकाच वेळीं लढण्यास भाग पाडले आहे. अमेरिकेचें इंग्लंडला होत असलेलें सहाय्य तर विनमोलच आहे. तथापि, प्रस्तुत युद्धांत मिडवयाच्या विजयाची अंतिम अबावदाची ब्रिटिश राष्ट्रावर आहे ह्याची जाणीव त्यांच्या रान्यकर्त्यांस आहे आणि हें कर्तव्य पार पाडण्यांत त्यांस सर्व जनतेचें हार्दिक सहाय्य मिळत आहे. ब्रिटिश फडणवीस, सर किंग्ले बुड, ह्यांनी पॅडिंबरो येथें नुकतेंच एक भाषण केले त्यांत युद्धसर्वांच्या बाबतीतली परिस्थिति त्यांनी थोडक्यांत वर्णिली ती थोडपट आहे. ग्रेट ब्रिटनचा अलीकडचा सवर्च दुरांत १६-१७ कोटी रुपये पर्यंत चालू आहे. तरी रशियास लागेल तेवढी द्रव्याची मदत देण्याचे ब्रिटिश सरकारनें उरविलें असून त्याप्रमाणें तजवीज करण्यांत आली आहे. रशियास हवें असलेलें कर्ज इंग्लंड त्यास देत आहे. ब्रिटनचा सर्व एवढ्या अवाढव्य प्रमाणावर चालला आहे तरी त्यासाठी चालू वर्षी जादा कर वसवण्याची आवश्यकता नाही असें ब्रिटिश फडणवीसांनी सांगितले. तथापि ब्रिटिश जनतेनें आपल्या साजगी संचांत काटकसर व बचत करून रहाणारी शिल्पक लोकांनी सरकारच्या स्वाधीन केली पाहिजे अशी सूचना त्यांनी केली. सरकारचा सर्व भागण्यासाठी उदरग्न पाहिजे. तें करांच्या व कर्जांच्या अशा दुहेरी मार्गानें येणार हें उघड आहे. ब्रिटिश जनता करांचा अवजड बोजा सहन करीतच आहे, परंतु सरकारचें उत्पन्न संचांच्या मामानें, अगुरें पडणार, त्या संपादपयंत म्हणजे चालू साली सुमारे २,७०० कोटी रुपये फडणवीसांस लोकांनी केल्ल्या सत्यासुच्या बचतीमधून मिळणें अगत्याचें आहे ही गोष्ट त्यांनी स्पष्ट केली. ब्रिटिश जनतेच्या स्वायंत्यागाची त्यांनी स्तुति केली आणि साम्राज्यातील इतर देशांकडून मिळणाऱ्या सहाय्याचा गौरवपूर्वक उल्लेख केला. दुरांतचा ब्रिटिश सरकारचा १६-१७ कोटी रुपयांचा सर्व असून त्यापैकी १४ कोटी रुपये निव्वळ युद्धामीत्यर्थ सर्वांचे पडत आहेत. एवढी मोठी रक्कम कर व कर्ज ह्या उपायांनी उभी करणें ही सामान्य गोष्ट नव्हे. पण ती ब्रिटिश जनतेचा ध्येयवाद्, स्वायंत्याग व शिस्त ह्यांचे योगानेंच साध्य होत आहे हें येथें लक्षांत ठेवले पाहिजे.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अविरुक्त भांडवल	₹. २,००,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	₹. १,००,००,०००
रिझर्व्ह फंड	₹. १,१५,५०,०००

मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

सुवर्धमधील शाखा : बुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काळबादेवी आणि मलबार हिल्स.

इतर शाखा : अहमदाबाद (भद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस विन शाखा), अहमदाबाद (स्टेथान शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (झ्याड् स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बसोत), कलकत्ता (बोरिंग स्ट्रीट), जमशेदपूर, करानी, नागपूर (किंन्वने), नागपूर (इतबारी बसार्), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्सٹر बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स : सर जुनीलाल ब्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अय्यर), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट (रजिस्टर), मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई. मि. दिन्शा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण, मि. आर. एल. फेराई.

करंट डिपॉझिट अकाउंटस :

दुरांतच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० तकच्या शिल्लकेवर ३% दरानें व्याज दिलें जातें. रु. १,००,००० वरील व्याज हास योजनेनें दिलें जातें. सहामाही अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिलें जात नाही. कायम, अन्य मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी पोष्यव्याजानें स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विन्स व सेटलमेंट्समार्गे बँक एक्झिच्यूटिव्ह व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे दस्तावेज काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट—टी. आर. लालवाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकान जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : इटाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

अधिकृत भांडवल	₹. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल	₹. ५,००,०००
सपलेले भांडवल	₹. ३,८८,५५०
वसूल झालेले भांडवल	₹. १,९४,०३५
एड्जु सजलेले भांडवल	₹. ३१,००,०००

डायरेक्टर्स

मो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. घों. कृ. साठे	श्री. मा. रा. जोशी
श्री. न. व. पवार	श्री. अ. गो. मराठे
श्री. ड्यं. वि. रानडे	श्री. र. चिं. सोढोनी
श्री. वा. पु. वडें	मि. फ. दो. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सुरेदीविक्री कसोशीनें करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४० अखेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. शेंकडा ४ टके करमाफ डिबिटंड दिलें गेलें. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले
मॅनेजर.

सहकारी संस्थांचे अहवाल

दि मराठा मार्केट पीपल्स को. बँक लि.
(वार्षिक सभा : १४-९-४१)

वरील बँकेचे ६८४ सभासद व तिचे ४५ भांडवल २३,७०० रुपये असून तिचा रिझर्व्ह फंड ३,६२४ रुपयांचा आहे. बँकेकडे सभासदांच्या १५४ हजारोंच्या व इतरांच्या ४८ हजारोंच्या ठेवी आहेत. " जुळे, १९३५ पासून जून १९४१ पर्यंत सभासदांना एकूण कर्ज ६ लक्ष, ९४ हजार ८. देण्यांत आले आहे. वरील रकम बाहेरील सावकारांकडून कर्जाक काढली असती तर त्यांना पावणेदोन लक्ष रुपये व्याज यावे लागेल असतें, पण बँकेने ८. १ लक्ष, ४५ चे व्याजाची बचत केली आहे. " १९४०-४१ मध्ये एकूण ३०५ सभासदांनी १ लक्ष, १३ हजार रुपयांचें कर्ज नेले, त्यापैकी ८० हजार रुपये फळांच्या व्यापारासाठी, ९३ हजार रुपये कर्जफेदीसाठी, १४४ हजार रुपये सरकारी व्यापारासाठी व ३३ हजार रुपये केळ्यांच्या व्यापारासाठी होते. मागील सालापेक्षा थकबाकीचें प्रमाण थंदा कमी झाले आहे. बँकेने १ लक्ष, ८ हजार रुपये सरकारी व बिनसरकारी रोखांत गुंतविलेले आहेत, त्यांची बाजाराभावानें होणारी किंमत खरेदी किंमतीपेक्षा थोडी जास्तच भरत आहे. वर्षअखेर बँकेस ३,६५१ रुपये नफा झाला, त्यांतून ९१३ रुपये रिझर्व्ह फंडात टाकावे, ५% दरानें डिबिडंड देण्याकडे १,१३८ रुपयांचा विनियोग करावा, नियमित कर्ज फेडल्याबद्दल १३७ सभासदांस रुपयास २ आणे प्रमाणें १७४ रुपयांचें व्याज रिचेंट यावे, इत्यादि शिफारशी बोर्डांनें केल्या आहेत. वरील वृत्तांतवरून बँकेच्या उद्युक्त कार्याची कल्पना येईल. बँकेच्या सभासदांस तिचा आणखी फायदा घेतां येण्याजोगा आहे. बँकेच्या सल्लागार मंडळाचे अध्यक्ष श्री. भास्करराव जाधव हे असून श्री. संदेश्वर दौंडकर, जॅडव्होक्रेट हे बोर्डाचे अध्यक्ष आहेत आणि श्री. स. शि. तैरे हे ऑ. अ. सेक्रेटरी आहेत. ही बँक मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेचे मार्फत मुंबई येथील क्लिअरिंग हाउसची उपसभासद झालेली आहे, ही गोष्ट नमूद करण्यासारखी आहे.

नाशिक जिल्हा को. लँड मॉर्गिज बँक लि.
(वार्षिक सभा : २८-९-४१)

वरील बँकेचें भाग भांडवल २१,१८० रुपये आहे व तिच्या रिझर्व्ह फंडात २,९६४ रुपये आहेत. १९३५ ते १९४१ अखेर बँकेने एकूण २७८ अर्जादारांस ३ लक्ष, १३ हजार रुपये कर्ज दिलेले आहे, त्यापैकी ३० अर्जादारांस २३३ हजार रुपये १९४०-४१ मध्ये दिलेले आहेत. बँकेने सुं. प्रॉ. को. लँड मॉर्गिज बँकेचा २५ हजारांचा हस्त मुदतीच्या आंत भरला आहे. " कर्ज रकमेची परतफेड करणाऱ्या जास्तीत जास्त मुदत २० वर्षांची होती, ती सरकारी ठरावानुसार १५ वर्षांची केली गेली. तसेंच व्याजाचा दरही ६ टक्यावरून ६½ टके पर्यंत वाढविता गेला आहे. यामुळे सहाजिकच बँकेच्या या वर्षाच्या कामकाजावर अत्यंत अनिष्ट परिणाम झाला आहे. सन १९३९ च्या शेतकऱ्यांच्या ऋणविमोचनच्या कायद्यामुळे, कुळांस सावकारांकडून मिळणाऱ्या कायदेशीर सुट्टीचें आनीध, लँड मॉर्गिज बँकेकडून होणाऱ्या तडजोडीतील सुट्टीपेक्षा निःसंशय जास्तच असल्याने, कर्जाविनाशासाठी येणाऱ्या अर्जांचा आंकडा यापुढें घटत

जाईल, हें थंदा आलेल्या अत्यंत कमी अर्जांच्या आंकड्यावरून दिसून येईलच. गेल्या साली, मुंबई प्रॉ. को. लँड मॉर्गिज बँकेने सुमारे ४ महिने पर्यंत रकमेच्या अभावी, कर्जांनजरीचीं प्रकरणे तहकूब ठेविलीं होती. या संधीचा उरुपयोग करून काहीं सावकारांनी " बँकेने कर्ज देण्याचे आतां बंद केले आहे " असा गैरसमज उत्पन्न केला, यामुळे सहाजिकच त्या त्या विभागांतून अर्ज देण्याचे बंद झाले. या जिल्हांतील (विशेषतः नाशिक विभागांतील) सर्व साधारण सोसायट्या निःकृष्टावस्थेतच आहेत. तशांत बँकेच्या थकबाकीदारांची संख्या दरसाल एकसारखी वाढतच आहे. मालेगांव विभागांतील सहकारी चळवळ कांहींशी प्रगतिपर आहे. परंतु सद्दर भागास नाशिकचा प्रवास लांब पल्ल्याचा वाटत असल्याने त्या भागांतूनहि अर्ज देण्याचे प्रमाण सर्वसाधारणपणे कमीच आहे. या सर्व गोष्टीमुळे अहवालाचे साळांत बँकेस अपेक्षेप्रमाणें प्रगति करता आली नाही. बँकेच्या प्रचाराकरिता व जरूर ती माहिती व मदत मिळविण्याकरितां पोट मंडळ स्थापन करण्याचा विचार चालू आहे. "

अहवालाचे वर्षी बँकेस ५११ रुपये नफा झाला. बँक 'अ' वर्गीत आहे. रावबहादुर आर. व्ही. वंदकर हे बँकेचे चेअरमन आहेत.

पुणे जिल्हा को. लँड मॉर्गिज बँक लि.
(वार्षिक सभा : २७-९-४१)

वरील बँकेचे वसूल भांडवल २२,१५८ रुपये असून तिचा रिझर्व्ह फंड २,३०२ रुपये आहे. १९४०-४१ मध्ये बँकेने १८ अर्जादारांस मिळून १३ हजार रुपये कर्ज दिले, म्हणजे आतापर्यंत निरं १२८ अर्जादारांस २ लक्ष, ८९ हजार रुपये कर्ज दिले आहे. " मुंबई प्रांत शेतकरी ऋणविमोचन कायदा १९३९, हा कांहीं भागास लागू होण्याचे जाहीर झाल्यापासून नवीन कर्जांमागीचे अर्ज कमी येऊ लागले. गतवर्षी प्रांतिक बँकेचा हस्त थकल्यामुळे नवीन कर्ज देणेचे तात्पर्य बंद केले होतें. " यापूर्वीच्या कोणत्याहि वर्षांपेक्षा अहवालाचे साली सधेतील अधिक झाली. " २४९ सभासदांपैकी १६० सभासदांकडे दोन अथवा दोन पेक्षा जास्त हजे थकले होते. गतवर्षी थकबाकी मागणीच्या ८० टक्के वाढल्यामुळे बँकेची परिस्थिति चिंताजनक झाली होती. या सर्व परिस्थितीमुळे अहवालाचे सालेंत सद्दर परिस्थिति आटोक्यांत आणण्याकडे सर्व प्रयत्न केंद्रीभूत करणें भाग होतें. " थकबाकीचे वाढतें प्रमाण पुरंदर, ह्येळी व अंबेगांव या भागांत ज्यास्त दिसून येतें. अहवालाचे वर्षी बँकेस ४,७३५ रुपये नफा झाला, परंतु गेले साली बँकेस झालेल्या ५,४४९ रुपयांच्या तोट्यांतून सद्दर नफा वजा जातां तालेबंद पत्रकास निवळ तोटा ७१४ रुपये दर्शविता आहे. पुरंदर व ह्येळी तालुक्यांतील वसुली उशीरा आल्याने मुख्यतः सद्दर तोटा झाला. गतवर्षी व्याज व्याजाची रकम ९,०३१ होती. चालू साली ती १८,२०३ रुपये आहे. तसेंच थकबाकीहि मोठ्या प्रमाणांत कमी झाली असून रांस मुद्दाले वसूल १६,००० रुपयांचा झालेला आहे, " सन १९३८-३९ साली येणें परंतु वसूल न झालेले व्याज ६,०४७ रुपये नफ्यासाठी घेण्यांत आलेले होतें. वस्तुतः तें नफ्यासाठी घेण्यास पात्र नव्हतें. त्यामुळे, त्यावर्षी दर्शविलेला नफा बरोबर नव्हता. तरी, ही रकम पुढील कांहीं वर्षीत मिळून विभागून, नफातोटा-यत्रकाल लिहून टाकणें आवश्यक आहे. " असा लोकल ऑडिटिंगाचा अभिप्राय आहे. श्री. म. म. गुप्ते, बी. ए, एलएल. बी. हे बँकेचे चेअरमन आहेत. त्यांचे गव्हर्नरीत व्हास चेअरमन श्री. ज. गु. सावंत ह्यांनी अहवाल सद्दर केलेला आहे. श्री. म. ग. सावणे, बी. कॉम. हे मॅनेजर आहेत.

पूना मन्वीटस को. बँक लि.

(वार्षिक सभा: १४-९-४१)

वरील बँकेच्या पत्रावर ६८५ समासद असून त्यांनी ७०,०२० रुपयांचे भाग घेतलेले आहेत. बँकेचा रिझर्व फंड १९ हजारांचा, संशयित व बुडोत कर्ज फंड ५ हजारांचा, रीबेट फंड ५३ हजारांचा, इमारत फंड १ हजारांचा, डिव्हिडंड फंड २ हजारांचा व इनव्हेस्ट रिझर्व फंड २ हजारांचा आहे. बँकेकडे एकूण ३ लक्ष, १४३ हजारांच्या ठेवी आहेत. बँकेने ६९ हजार रुपये सरकारी रोखे व डिपॉजिट खाते गुंतविलेले आहेत. एकूण ७९ हजारांची कर्जे दिलेली आहेत. "रिकरिंग डिपॉझिट यांना वाचने नवीन खाते बँकेने सुरु केल्याचे मागील रिपोर्टांत नमूद आहेच. या सात्यावर २,२०० रुपयांच्या ठेवी अहवालाचे खाती बँकेकडे आल्या. बोडोच्या अपेक्षेप्रमाणे या सात्याचा व्यवहार झाला नाही. या सात्याची उपयुक्तता समासदांना जितकी पटवी तितकी पटली नाही, असे दिसते." "यकबाकी वसूल करण्याचे काम जारिने चालू आहे. बऱ्याच प्रकरणांत थकवाकी स्वावर इस्टेट बिक्रम वसूल करावी लागणार असल्यामुळे वसुली होण्यास सहाय्यकचे वेळ लागणार आहे. बँकेचा अंतर्गत कारभार अहवालाचे खाती आणखी पुष्कळ सुधारल्याचे सरकारी हिशेब तपासनिर्वाचा यादीवरून आपणास कळून येईल." अहवालाचे वर्षी बँकेस ४,१९१ रुपये नफा झाला, त्यांतून भागीदारांस ४% डिव्हिडंड देण्याकडे १,०५० रुपयांचा विनियोग करावा अशी बोडोची शिफारस आहे. अहवालाचे वर्षी श्री. दा. वा. पोतदार हे बँकेचे चेअरमन होते व एक डायरेक्टर श्री. वा. न. जोशी ह्यांनी ऑनररी एजंट म्हणून काम पाहिले. श्री. वि. म. देवल, बी. कॉम, हे मॅनेजर आहेत.

सहकारी संघटन आणि सहकार दिन

तारीख ३० ऑगस्ट १९४१ रोजी सार्याकाळी ६ वाजता पुणे सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँकेच्या दिवाणखान्यांत असिस्टंट रेजिस्ट्रार मध्यभाग, पुणे यांच्या विनंतिवरून पुण्यातील सहकारी संस्थांचे प्रतिनिधी व सहकारी चळवळीत प्रामुख्याने भाग घेणारे सदस्यहस्त यांची सभा झाली. सभेचे अध्यक्ष श्री. ना. वि. भोडे हे होते. सभेत सहकार-दिन साजरा करण्यासंबंधाने बरीच भवति न भवति होऊन प्रो. वा. गो. काळे यांनी सुचविलेला खाळी उराव एकमताने मंजूर झाला:—

"पुणे जिल्ह्यांत सहकारी चळवळीसंबंधाने उत्साह उत्पन्न करून विधायक कार्यास उचेलन घ्यावे या हेतूने जिल्ह्यातील सहकारी कार्यकर्त्यांचा विचारविनिमय व्हावा आणि विधायक कार्यक्रम आसला जावा या करिता जिल्हा सुपरवायझिंग यूनियन बोर्डाने पुढाकार घेऊन एक प्रातिनिधिक समिती नेमावी. या समितीने सहकार-दिन साजरा करण्याची व्यवस्था करावी आणि सहकारी चळवळीच्या तत्वांचा जिल्ह्यांत प्रचार व संघटना ह्या महत्त्वाच्या कार्यांचा एक भाग म्हणून जिल्ह्यातील निरनिराळ्या ठिकाणी सहकार-दिन साजरा करण्यांत यावा."

सूचक:—प्रो. वा. गो. काळे
अनुमोदक:—श्री. दा. वा. पोतदार
पुढी:—श्री. वाय. आर. दाते

जागतिक व्यापार

राष्ट्रसंघाच्या व्यापारी मासिकाच्या जुलै अंकांत खालील उप-युक्त माहिती आढळते. पदार्थांच्या किंमतीवर नियंत्रण सुचवता-पासून ठेवण्यांत आल्यामुळे या युद्धांत बऱ्याच आपत्ती टळल्या आहेत. काही वस्तूंचा तुटवडा पडणे, काही जरूरीच्या वस्तु न मिळणे वगैरे गोष्टी फारशा आढळत नाही. जर्मनीसारख्या युद्धमान राष्ट्रांत रहाण्याच्या किंमतींत मे १९४१ पर्यंत फक्त ६ टक्के वाढ झाली आहे. याच्या उलट कापडाच्या किंमतीवर नियंत्रण नसल्यामुळे युद्धाच्या सुरुवातीलाच एकदम १७ टक्के वाढ झाली. इतर राष्ट्रां-तील या वाढीचे प्रमाण पहातां बल्गेरियांत एप्रिलमध्ये ३५%, डेन्मार्क-मध्ये मार्चमध्ये ७२%; फिनलंड एप्रिल ५९%, हंगेरी एप्रिल २८%, आयर्लंड फेब्रुवारी ३६%, स्वित्झर्लंड जून ४९%, ग्रेट ब्रिटन मार्च ७२%, स्वीडन जून ५३%, नॉर्वे ५९%, युक्तेशान मार्च ४०%, व युगोस्लाव्हियात जूनपर्यंत १०३ टक्यांनी वाढ झाली. उष्णतेसाठी व प्रकाशासाठी लागणाऱ्या जिनसांचे भाव १९३९ च्या मानाने हल्ली खालीलप्रमाणे वाढले आहेत. डेन्मार्क मार्च ११३%, फिनलंड एप्रिल ६४%, स्वीडन जून ६०%, आयर्लंड फेब्रुवारी ४५%, नॉर्वे. कोळसा, कापड, लाकूड, पेट्रोल वगैरेच्या किंमती जूनमध्ये १६० टक्क्यांनी वाढल्या असून ग्यास व विजेची किंमत सारखीच टिकली आहे. हंगेरी, फिनलंड, स्पेन या युरोपियन राष्ट्रांत व बाहेर जपान, हिंदुस्थान, दक्षिण आफ्रिका व पेरूत इतर पदार्थांपेक्षा फळफळावळांची किंमत फार वाढली आहे. दक्षिण व मध्य अमेरिकेने काही देशांत तर युद्धानंतर मालांच्या किंमती उतरलेल्या दिसतात. अशा देशांत अर्जेंटायन, कोलंबिया, कोस्टा रिका, मेक्सिको व व्हेनेझुएला हीं राष्ट्रे आहेत. राहात्या जागांच्या भाड्यांतही सर्वत्र नियंत्रणामुळे फारसा फरक आढळत नाही. नॉर्वे मॉर्चपासून ५ टक्के भाडे कमी झालेले आहे. स्वीडनमध्ये औद्योगिक उत्पादन कमी होत असतांना नॉर्वे व डेन्मार्कमध्ये ते वाढत आहे. मशीनची संख्या ग्रेट ब्रिटनमध्ये मार्च ते मेपर्यंत नेहमीपेक्षा ११ टक्क्यांनी वाढली. क्यानडा, ग्रेट ब्रिटन, अर्जेंटायन, हिंदुस्थान व नेदरलँड इंडीज या देशांत मालांच्या किंमती सारख्या कमीजास्त होत असल्यामुळे नियंत्रण जास्त कडक ठेवणे भाग पडले.

कामगारविषयक कायदे

हैद्राबाद संस्थानांत फॅक्टरी अॅक्ट आणि वर्कमेन्स कॉंपेंशन अॅक्ट पास झालेले आहेत. पेमेंट ऑफ वेजेस बिल व ट्रेड यूनियन्स बिल हीं लेजिस्लेटिव्ह काँग्रेसमध्ये दाखल झालेली आहेत. कामगारांबाबत सर्व कायद्यांचा एकसमुच्चयकरून विचार करण्याकरिता एक खास योजना आतां आसण्यांत आली आहे. हिंदुस्थानांत इतरत्र तशा प्रकारचे कायदे अंमलांत आहेत त्यांचा विचार करून व त्यांत बरचेवर होणाऱ्या सुधारणा घ्यानांत घेऊन, हैद्राबाद संस्थानांतलं कायदे कसे सुधारणे इष्ट आहे, हे प्रस्तुत योजनेचे महत्त्वाचे काम राहिले. कामगारविषयक कायद्यांचा तौलनिक अभ्यास करून त्यांतील आधुनिक प्रवाहांचा अभ्यास करणे हेहि कार्य त्या योजनेत समाविष्ट आहे.

सन लाइफ अँड्युअरन्स कंपनी ऑफ कॅनडा

१९४० चा अहवाल

युद्धजन्य घृत्युंच्या दुष्परिणामांची कंपनीस झळ लागली नाही

सन लाइफ अँड्युअरन्स कंपनी ऑफ कॅनडाची ७० वी वार्षिक सभा ११ फेब्रुवारी, १९४१ रोजी कंपनीच्या मुख्य कचेरीमध्ये कॅनडांत मॉंट्रियल येथे, कंपनीचे अध्यक्ष व. मॅनेजिंग डायरेक्टर मि. आर्थर बी. बुड हाचे अध्यक्षतेसाठी भरली होती. त्यासमयी अध्यक्षानां सन लाइफच्या जिंदगीची वाढ कशी होत आहे, ह्याचा आढावा घेतला. त्यावरून गेल्या ७० वर्षांतील कंपनीच्या प्रगतीची उत्कृष्ट कल्पना घेत. मि. बुड म्हणाले, की पहिली पॉलिसी दिव्यांततर ३० वर्षांनी, म्हणजे १९०० साली, कंपनीची जिंदगी फक्त १०.५ लक्ष डॉलर होती. पहिल्या महायुद्धास प्रारंभ झाला त्यावेळी, १९१४ मध्ये, ती ६४० लक्ष डॉलर झाली व युद्धसमाप्तीचे वेळी, १९१८ साली, ती १७०० लक्षापेक्षा अधिक डॉलर झाली. १९३० अखेर जिंदगीचा आकडा ५८ कोटी, ८० लक्ष डॉलरवर गेला. आतापर्यंत कोणत्याहि जागतिक मंदीपेक्षा मोठ्या मंदीचे काळाचे अखेर व चालू युद्धाचे सोळा महिने पुरे झाल्यानंतरहि, जिंदगीत वाढ होऊन ती ९५ कोटी डॉलर झालेली आहे.

जागतिक साथी, चलती व मंदी ह्या सर्वांस तोंड देऊनहि सन लाइफची वरील प्रमाणे असंड प्रगति होत गेली, हा आयुर्विज्ञानाच्या भरभरकामणाचा पुरावा असून, सर्व काळां व सर्व परिस्थितींत विमा संस्थांचे कार्य अविरत चालू राहते हे त्यावरून सिद्ध होते, असे मि. बुड ह्यांनी सांगितले. १९४० च्या अहवालांतील आकडे समजावून सांगतांना मि. बुड म्हणाले, " १९४० साली कंपनीच्या जिंदगीचा आकडा अजून डॉलरचे समीप आला. १९४० मध्ये तो ९५ कोटी डॉलर झाला, म्हणजे, अहवालाचे वर्षी जिंदगीत ३ कोटी, ६० डॉलरची भर पडली व एकूण संख्या अमूतपूर्व झाली. विमेट्रांस ९ कोटी, ४० लक्षांपेक्षा अधिक डॉलर देण्यांत आले. म्हणजे, हा आकडाहि ४० लाखांनी वाढला आहे. चालू कामांत २३ कोटींची भर पडून, ते ३ अजून डॉलरच्या घरांत गेले.

" १९४० साली १७ कोटी डॉलरचे नवे काम पुरे झाले. हथ्यांचे उत्पन्न ११ कोटी, १० लक्ष डॉलरपेक्षा अधिक भरले व एकूण उत्पन्न १९३९ च्या उत्पन्नापेक्षा अधिक होऊन त्याचा आकडा १६ कोटी, ७० लक्ष डॉलरवर गेला. एकूण १२ कोटी, ४० लक्ष डॉलरचा व्यय झाला. सरकारी, म्युनिसिपल, पब्लिक युटिलिटी व इतर रोख्यांतच मुख्यतः कंपनीने पैसे गुंतविलेले आहेत. ह्या रोख्यांत तिचे ५० कोटी, ७० लक्ष डॉलर आहेत; म्हणजे १९३९ चे मानाने हा आकडा ४ कोटी, ६० लाखांनी मोठा आहे. रिझर्वमध्ये आणखी रकम टाकून व जिंदगीची किंमत रुपये झाला आहे. चालू विमापत्रे व ग्रुप सर्टिफिकेट्स ह्यांची संख्या १९ लक्षां झाली आहे. गेल्या सत्तर वर्षांत सनलाइफ ऑफ कॅनडाचे विमेट्रांस व त्यांचे वारसांस १ अजून, ३९ कोटी रुपयांची प्रचंड रकम दिलेली आहे."

सप्टेंबर १९३९ सालापासून प्रस्तुत युद्ध युरोप संघांत व इतरत्र चालू आहे, तरी १९४० साली कंपनीच्या ग्रेट ब्रिटन अगर कॅनडा येथील विमेट्रांतील घृत्युंचे प्रमाणापेक्षा अमेरिकेतील विमेट्रांमधील घृत्युंचे मामुली प्रमाण अधिक भरले, ही गोष्ट लक्षांत ठेवण्याजोगी आहे. युद्धामुळे आलेले घृत्यु लक्षांत घेतले असताहि हे घटून आलेले आहे. एकूण क्लेमसमध्ये युद्धजन्य क्लेमचे प्रमाण शेकडा दोन सुद्धा पडत नाही. डॉलर, अपघातामुळेच शेकडा ९ क्लेमस उद्भवतात, असा अनुभव आहे. उदाहरणार्थ, मोटारीच्या अपघातामुळे उपस्थित होणाऱ्या क्लेमसचे एकूण क्लेमसर्वा प्रमाण ४% असते. युद्धपरिस्थितीचा कंपनीवर जवळ जवळ कांहीच परिणाम झालेला नाही, हे दाखवून स्पष्ट होते. कंपनीच्या एकूण व्यवहारापैकी फक्त १२% व्यवहार ग्रेटब्रिटनमध्ये असून युरोपमध्ये ती काम करीतच नाही. युद्धास गेलेल्या विमेट्रांंच्या क्लेमसची रकम २,८९,०७९ डॉलर फक्त भरली व त्यांतील सुमारे निव्व्या रकमेस अपघात व रोगाई हेच जबाबदार आहे. वैमानिक हल्ल्यांत मृत्यु पावलेल्या नागरिकांचे क्लेमस ५८,३४५ डॉलरचे मरले व समुद्रावर मरण पावलेल्या नागरिकांचे १,४६,०५५ डॉलरचे क्लेम आहे. अशा रीतीने, युद्धजन्य क्लेमची एकूण संख्या ११९ झाली, व त्यांची रकम ५ लक्षापेक्षा कमी डॉलर भरली. म्हणजे, एकूण क्लेमसच्या फक्त २% पेक्षा कमी त्यांची संख्या होती.

पुणे से. को. बँक लि.

वरील बँकेची वार्षिक सभा ता. ७ रोजी झाली, त्यावेळी व्यक्तिशः मतदारांत श्री. ना. वि. भोंडे, श्री. म. धों. विद्वांस, श्री. श्री. रा. पाळेवे, श्री. ग. म. गुते. राव. पां. शा. कुलकर्णी, श्री. भा. पं. सोमण व श्री. डॉ. द. रवडे हे डायरेक्टर निवडून आले. त्यापैकी श्री. म. धों. विद्वांस ह्यांची अध्यक्ष व सोसायट्यांतर्फे निवडून आलेले श्री. रा. ह. तुपे ह्यांची उपाध्यक्ष म्हणून निवडणूक झाली. श्री. दा. ग. बापट ह्यांची लोकल ऑडिटरचे जागी नेमणूक झाली. सभेचे काम ता. ७ रोजी पुरे व सात्याकारणाने, सभा ता. २६ आक्टोबरपर्यंत तहकूब करण्यांत आली.

मेदाभेद नष्ट करा

अमेरिकन सरकारच्या नोकरीत वंश, धर्म, वर्ण, इत्यादि संबंधाचे मेदाभेद अजीबात नष्ट करण्याविषयी ह्युकूम प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी काढला आहे. युद्धविषयक कामांत निमो लोकांस बगळण्यांत येत, अशी तक्रार प्रेसिडेंटचे कानांवर गेली, त्याचा हा परिणाम आहे.

डिटरनें भाषण तहकूब केलें

डिटरनें आपलें युद्धपरिस्थितीवरील भाषण तहकूब केलें आहे. अपेक्षेप्रमाणे पूर्वे आघादीवर त्यास विजय मिळत नसल्यामुळे त्याचेजवळ उत्साहादवर्धक बातमी सांगण्याजोगी नाही, हे त्या तहकूबांचे कारण असावे, असें प्रसिद्ध झाले आहे.

आसाम-बंगाल रेल्वे

हिंदुस्थान सरकार वरील रेल्वे १ जानेवारी, १९४२ रोजी सरेदी करणार आहे.

लॉर्डे लिनलिथगो ह्यांचे मासल कोण येणार!

ब्राह्मसंघ लॉर्डे लिनलिथगो, ह्यांची मुसत प्रसिद्ध, १९४२ मध्ये संपते. त्याचिनंतर त्यांचे जागी कोणाची नेमणूक होईल, ह्याविषयीच्या तर्कवितर्कास प्रारंभ झाला आहे.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ वादन)

१२

सरकारी आणि निमसरकारी रीते

५% करमाऊ लोन (१९५५-५५)	१११-८
४% १९४३	१०४-०
३% निममुद्रत	९६-०
३% १९४०-५०	१०३-२
३% (१९६३-६५)	९५-१
३% १९४८-५२	९०-१२
४% ग्रेट ट्रस्ट (लाभ मुद्रत)	१०९-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुद्रत)	१०९-८
४% मॅसूर कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% मॅसूर कर्ज (१९५५)	१२६-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा भागाची टक्के किंमत, दुसरा आकडा पंचल हाऊसेस मंडळ व कंसांतरचा आकडा वार्षिक डिपिंडंट दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४५-८
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	११३-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) १%	४५-०
इंपीरिअल बँक (५००) १२%	१५९-०
बाँबे प्रो. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
रिझर्व बँक (१००) ३%	११०-०

बीज

बाँबे टून्चे ऑर्डि. (५०) १२%	१४२-०
कराची (१००) ९%	२०६-६
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१७-८
दादा शंकर ऑर्डि. (१०००) ५%	१७३२-८
आय थॅली-ऑर्डि. (१०००) ७%	१७२१-४

रेल्वेज

गोव्हा-बारामती (१००) ४%	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१००) १%	८०-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) १३%	८९८-०
तापी बॅंकी (५००) ८%	६६०-०

इतर

बेलापुर सुगर (५०) १० रु.	२२१-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४६-०
शिवा स्टीम (१५) १ रु.	२५-१४
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु. ८ आ.	५०-८
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु.	४१५५-०
दादा आवर्न प. रे. (१५०) ६%	२१३-२
दादा आवर्न दु. रे. (१००) ७% रु.	१५१-४
दादा आवर्न ऑर्डि. (७५) १५ रु.	३७७-८
दादा आवर्न डिफंड (३०) १७२ रु. १० आ. ७ रे.	२०५७-८
जसोतिरपेट सिमेंट (१००) ५ रु.	१५२-४

सोने-चांदी

सोने (मिट) मध्येच तोळ्यास	४२-३-०
चांदी मध्येच १०० तोळ्यास	६२-१४-६

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कर

ह्यावर अनुमविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी, अहमदाबाद

“अर्थ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

४ सहकार : किं. २ रु.

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील इतर पुस्तकेंहि पुरविली जातात.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणे ६.

पुण्यांत आल्यावर

शुशिक्षितांनीं सुरु केलेल्या

OUR HOME

या

कामालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक

निवास भोजनालयांत

उत्तरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अंबर होम,

६१९ शानवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणे.

पावसाळ्यांतील उपयुक्त औषधे

❖ संग्रह करा ❖

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटी, कुटजारिष्ट

पाचकवटी, पंचकोलासव

तसेंच

पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक :—

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक,

रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटेंट

औषधे मागवा

मुख्य दुकान—गणपती चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

सर्घे तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

‘ पायोनियर डाईंग हाऊस ’

कोचाचे कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कपूर इ. टिकाळ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—

भिकादास मारुती रोड, दादिवडी, पुणे.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, इरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानांचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६, शनवार पेठ, पुणे २.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परराडकर टेलर्स अँडोडिमी, ६७९ सदाशिव, पुणे.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
ग्रंथसंख्या सुमारे ३००; किंमत ३ रुपये
या संघात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

‘अर्थ’ ग्रंथमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.
- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंवाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेट मांडुडा घ. नं. ११५/१ आर्यभूषण टापसान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद रामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाविनायक' मांडुडा, घ. नं. १२२/१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.